

Strokovni članek/1.04

Tanja Rožnberger Šega

MUZEJSKA PONUDBA ETNOLOŠKIH VSEBIN

Prispevek govori o vlogi muzejev v sodobni družbi, njihovi prihodnosti ter hkrati o položaju etnologije znotraj njih. Predstaviti poskuša pisano paleto možnosti, ki jih ima etnologija znotraj muzejskih zidov, ter opozarja na nekatere bele lise v etnološki muzejski praksi.

Muzeji na pragu novega tisočletja

Najverjetneje je klasična, stereotipna predstava o muzejih kot neprijaznih in dolgočasnih ustanovah še vedno prisotna med širšo javnostjo, čeprav smo ta nivo v slovenskem muzejskem prostoru že večkrat uspešno presegli.

Kaj se v resnici dogaja z muzeji? So prehodili pot od letargičnih ustanov do dinamičnih, odprtih in prijaznih? Potrdimo lahko, da v zadnjih dveh desetletjih zaznamuje razvojno pot muzejev preobrazba iz spečih ustanov v neke vrste izobraževalne centre ter prostore prijetnega obiska za obiskovalce različnih starosti. Muzej postaja dinamični ustvarjalec širjenja kulture. Kot kriterij za označevanje njegove kvalitete se vse pogosteje uporablja izraz "public quality" – kvaliteta za obiskovalce, oziroma

kvaliteta zadovoljevanja potreb in želja muzejskih obiskovalcev. Izraz je leta 1996 uvedel komite Evropskega muzejskega foruma.¹ Tako stopa v ospredje muzejskega dela obiskovalec, dialog med njim in muzejem pa postaja temeljno vodilo. Obisk muzeja naj bi nudil prijetno izkušnjo, ki vsestransko zadovoljuje potrebe obiskovalca. Celostna muzejska ponudba se z razstavljenimi vsebinami šele prične in ne konča, ne obsega več le kvalitetne in obiskovalcu prijazne razstave, temveč tudi bogate spremljajoče programe s spremnim gradivom, dodatne prireditve, skorajda obvezni sta muzejska trgovina in restavracija ali kavarna. Sodoben muzej je muzej po meri obiskovalca!²

Seveda je takšna preobrazba logično odzivanje na smeri razvoja sveta. Da bi si ogledal velike raritete, umetniška dela, originale in različne izjemne predmete ni treba obiskati muzeja, saj ta predstavlja svoje zbirke na spletnih straneh prek interneta. Videokasetam s predstavami razstav so se pridružili popularni CD-romi, ki poleg vsebin ponujajo še mnogo več in na različne načine.³ Posledično se ustvarjajo obiskovalci virtualnega muzeja. Še več – so celo t. i. virtualni muzeji, zbirke in razstave, ki v stvarnem svetu sploh ne obstajajo.

Zaradi takšnih sprememb je muzej nekoliko izgubil na "udarnosti", ki so jo nudili eksponati sami po sebi in je zato okrepil vlogo "muzeja kot doživetja". Seveda pa to nikakor ne pomeni, da se sodobni muzeji spreminjajo v nekakšne zabavišne parke. Kvaliteta, ki jo ponujajo navzven, je predvsem odraz notranje kvalitete – zbirke in profesionalnosti tam zaposlenih.

¹ Evropski muzejski forum je neodvisna in neprofitna mednarodna organizacija, ki širi znanja in izkušnje na področju muzeologije, razvija različne standarde ter deluje kot informativni center. Forum vsako leto podeli evropske muzejske nagrade za evropski muzej leta (EMYA).

² Pokojni profesor, muzeolog dr. Kenneth Hudson deli muzeje na dve skupini: psihološko hladne in psihološko tople. Topel muzej je tisti, ki ustvarja prijetno vzdušje ob prihodu obiskovalca in stori vse, da bi se ta dobro počutil, hladen muzej pa z vsemi sredstvi poudari le eksponate, zato so zanj obiskovalci le naključni in celo vredni pomilovanja.

³ V sklopu mednarodne muzejske organizacije ICOM že deset let deluje tudi poseben komite za avdiovizualne tehnologije AVICOM, ki ob svojih vsakoletnih festivalih pretrpe bogato muzejsko produkcijo.

Kakšen pa je položaj etnologije znotraj muzejev?

Poglejmo si zastopanost etnologije v slovenskih muzejih in zbirkah. Od leta 1923 imamo svoj nacionalni muzej – Slovenski etnografski muzej, imamo etnološke zbirke in razstave v muzejih pokrajinskega tipa, medobčinskih in mestnih muzejih. Etnološke vsebine so pogoste tudi v t. i. posebnih muzejih, npr. v Tehniškem muzeju, kjer vdahnejo življenje razstavljeni tehnični dediščini oziroma jo na nek način obudijo (npr. predstavitev kmečkih opravil in različnih domačih obrti), na razstavi o načinu življenja trapistov na gradu Brestanica, ki spada pod okrilje Muzeja novejšje zgodovine iz Ljubljane, in ne nazadnje na stalni razstavi v Muzeju novejšje zgodovine Celje z naslovom *Živeti v Celju* ter v njihovem otroškem muzeju.

Kaj pa dislocirane enote? Največ je spomenikov z etnološkimi vsebinami, kot so na primer Tonina hiša v sv. Petru (dislocirana enota Pomorskega muzeja), Oplenova hiša Studor pri Bohinju (dislocirana enota Gorenjskega muzeja), Kraška hiša v Štanjelu, v kateri je Goriški muzej uredil etnološko muzejsko zbirko, Kavčnikova domačija pri Zavodnjah (Muzej Velenje) in še bi lahko naštevali. Zato imamo dodatno možnost in ne zadnje tudi prednost pred ostalimi znanostmi, ki so zastopane v muzejih in v muzejskih postavitvah v različnih, "in situ", obnovljenih objektih.

V rojstnih hišah pomembnih Slovencev so spominske sobe z osebnimi predmeti ponavadi dopolnjene z avtentično notranjo opremo doma (Finžgarjeva rojstna hiša, Prešernova hiša, Prežihova bajta, rojstna hiša pisatelja Janeza Jalna) ali pa so zajete celo celotne domačije, kot so Jurčičeva domačija na Muljavi, Pleteršnikova in Javerškova domačija. Še več, etnologi imamo celo samosvojo obliko muzeja – to so muzeji na prostem.

Že nanizana dejstva pomenijo določene prednosti v muzejski praksi. Znotraj sodobnih usmeritev muzejev pa se etnologiji odpirajo še dodatne, široke razsežnosti komuniciranja s sodobno družbo. Zavedajmo se, da je koncept "aktivnega muzeja" etnologiji pisan na kožo.

Etnološka muzejska ponudba lahko poleg zbirk in razstav etnoloških vsebin v matični stavbi ter konservatorsko obnovljenih objektih in situ obsega še različne palete spremljajočih prireditev (ravno etnološke teme so med najprivlačnejšimi), etnološko obarvano ponudbo v muzejski trgovini (kopije predmetov iz etnoloških zbirk so priljubljeni prodajni izdelki) in ponudbo v muzejski okrepčevalnici, sodelovanje s šolarji (npr. v projektu izbirnih vsebin, ki jih lahko učenci izvajajo v muzejih) in študenti (poletni raziskovalni etnološki tabori).

Naše področje je priljubljeno tudi med zasebnimi zbiralci. Zasebne oziroma prek različnih oblik (društva, združenja) organizirane, lokalno naravnane zbirke so etnografske, saj v njih zbiralci zaobjamejo največ svojih spominov in občutij ter so hkrati odraz iskanja in potrditve lokalnih identitet. To so pogosto zbirke kmečkega orodja in naprav ali pa izdelkov in pripomočkov domače obrti ali hišne opreme (npr.

etnografska zbirka Marije Sušnik obsega predmete s področja vinogradništva, večje kmetijske stroje; muzej na prostem Ralo, muzejska zbirka Laško, muzejska hiša Kočevarjev v Kočevskih Poljanah). Žal ne znamo ali pa ne utegnemo omenjenega potenciala na terenu izkoristiti oziroma preplesti s strokovno muzejsko etnološko prakso. Odgovor na vprašanje, zakaj je tako, pa iščimo najprej pred svojim pragom.

Kljub tej pestri ponudbi etnologije znotraj muzeoloških konceptov pa bi poudarila še dve raziskovalni področji, ki jih etnologija v muzejih krivično zanemarja. To je raziskovanje in predvsem dokumentiranje urbanih sredin. Mnoge ulice in lokali so prav v zadnjem desetletju popolnoma spremenili videz in vsebine, kar je posledica raznovrstnih sprememb, ki so sledile osamosvojitvi Slovenije ter spremembi družbenopolitičnega sistema. Nič bolje ni s konservatorsko etnološko prakso na tem terenu. Kakor da je za etnološke spomenike rezervirano le podeželje! Čigav predmet raziskave je npr. stara klobučarska delavnica v meščanski hiši? Prav tako zaostajamo tudi na področju zbiranja in dokumentiranja sodobnosti. Glede na osnovne funkcije muzeja, ki so zbiranje, hranjenje in dokumentiranje, bi slovenska etnologija sodobnosti z muzejsko prakso pridobila zanimive fonde različnih predmetov, fotografij, videodokumentacij ter drugih dokumentov časa, katerih izpovedna in dokumentarna moč sega še daleč izven meja muzejskih ustanov.⁴ Iz njih bi lahko črpali dodatno etnološko ponudbo.

Ponudba etnoloških vsebin v Muzeju novejšje zgodovine Celje

Ob koncu bi rada predstavila muzejsko ponudbo etnoloških vsebin za najmlajše obiskovalce, ki so seveda le ena izmed ciljnih publik Muzeja novejšje zgodovine Celje.

Otroški muzej, imenovan Hermanov brlog, posreduje etnološke vsebine na različne načine. Poleg razstave, ki je prilagojena otroškemu dožemanju in spoznavanju sveta, ponujamo mladim obiskovalcem pisano paleto ustvarjalnih delavnic, v katerih se na nežen in nevsiljiv način seznanjajo z našo preteklostjo. Del muzeja je tudi slaščičarna, ki z razstavljenimi eksponati ter izdelki obuja dediščino svečarsko-medičarske obrti. V slaščičarni lahko otroci praznujejo rojstni dan, kar je hkrati možnost za seznanjanje z bogato dediščino naše duhovne kulture. Predstavljamo otroške pesmi in pravljice in stare otroške igre. S pomočjo pravljičnih in legendarnih junakov iz preteklosti in ne s »cartoon networka« jim odpiramo oči za podobe, ki so v vsakodnevem svetu prikrite in vse bolj tonejo v pozabo. Tako prispevamo k poznavanju naše dediščine, jo ohranjamo in ponujamo možnost izbire na sodoben način.

Omenila bi še en primer približevanja določenih etnoloških vsebin najmlajši publiki. Muzejsko ulico obrtnikov, ki je del stalne razstave *Živeti v Celju*, sestavljajo avtentično opremljeni obrtni lokali. Tako zasnovana postavitev omogoča predstavitev izbranih

obrotniških del in opravil v avtentičnem, sicer muzejskem okolju. Obrtniki na razstavi ustvarjajo pristen in predstavljen stik z obrtno dediščino, predstavljajo svoje delo, hkrati pa so vir dodatnih informacij. Vsebina je hkrati osnova za različne dodatne programe. Najmlajšim obiskovalcem približamo obravnavane teme tudi tako, da izhajamo iz njihovega sveta. S pravljico oziroma zgodbo, katere vsebina se navezuje na določeno temo, prijazno uvajamo otroka v spoznavanje le-te (npr. zgodbo V deželi klobučariji preberemo v modistovskem lokalu, Krojaček Hlaček, Šivilja in škarjice v krojaški delavnici in podobno).

Sklepna misel

S širokim spektrom različnih muzejskih dejavnosti obujemo, vzpodbujamo in razvijamo našo zavest o etnološki dediščini. Etnologija ima kar nekaj prednosti in poraja se vprašanje, ali je ravno etnologija najbolj muzeološka znanost, ki ima največ možnosti za uveljavljanje v muzejih? Ali govorim o svetli prihodnosti? To je odvisno le od nas.

⁴ Več o tem: Tanja Rozenberger Šega, Kustos etnolog kronist mesta, v: Etnolog 9/1999 št. 2, 119-125.